

Imam Sadiq Research Institute
for Islamic Sciences

Research Institute for Political
and Defence Studies

P. ISSN: 3795-2538 & E. ISSN: 2783-1299

Website: <http://ijs.isri.ac.ir>

Volume : 5 ; Number : 9

Civilized Marriage; a Step Towards Expanding the Boundaries of Civilization

Seyed Ebrahim Masoumi*

Doi: <https://doi.org/10.22034/rcdir.2024.470452.1129>

Received: 2024/07/09 - Accepted: 2025/01/25

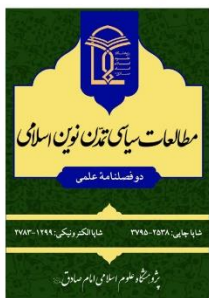
Article Type: Research Article

(177-203)

Abstract

Civilizational marriage, as a social and cultural phenomenon, plays a key role in expanding communication between different civilizations and cultures. These types of marriages, which typically occur between individuals with different cultural and ethnic backgrounds, can lead to the creation of bridges between various communities. Through these unions, the exchange of values, customs, and cultural, social, and ultimately civilizational experiences is facilitated. As a result, mutual understanding and peaceful coexistence between nations are strengthened. Furthermore, civilizational marriages can also contribute to enhancing economic and political relations. By forming families based on civilizational marriages, individuals from two different cultures become closer to each other, which can help reduce ethnic and racial prejudices and increase empathy and mutual respect. Ultimately, civilizational marriage not only enriches the cultures of societies but also serves as an effective tool in the process of globalization and intercultural interactions. From a civilizational perspective on marriage, it is possible to promote a discourse that can bring peace and security to the global community, in contrast to the theory of the clash of civilizations. This article aims to examine the phenomenon of civilizational marriage in the expansion of civilizational and global communications using a descriptive and analytical method, within the theoretical framework of globalization theory. The research findings indicate that civilizational marriage, by creating space for the exchange of various values and customs, can lead to strengthening mutual understanding between cultures. Additionally, civilizational marriage, as an effective strategy, can contribute to the creation of multicultural societies, peaceful coexistence, economic development, and new opportunities for cooperation.

Keywords: Marriage, Civilizational Marriage, Civilizational Boundaries, Family, Civilizational and Global Communications.

* Assistant Professor, Department of Islamic Studies, University of Kashan, Kashan, Iran
masomif6228@kashanu.ac.ir.

پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)
پژوهشگاه مطالعات سیاسی و دفاعی
P. ISSN: 3795-2538 & E. ISSN: 2783-1299
نشانی الکترونیکی: <http://sjs.isri.ac.ir>
سال پنجم، شماره نهم

ازدواج تمدنی گامی در گسترش ارتباطات تمدنی و جهانی

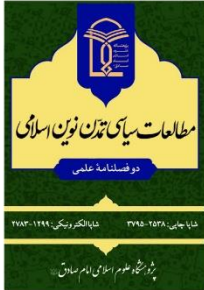
سید ابراهیم معصومی*

Doi: <https://doi.org/10.22034/rcdir.2024.470452.1129>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۰۸ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۹

نوع مقاله: پژوهشی

(۱۷۷-۲۰۲)

* استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه کاشان،
کاشان، ایران.
masomi6228@kashanu.ac.ir

چکیده

ازدواج تمدنی پدیده اجتماعی و فرهنگی است و نقشی کلیدی در گسترش ارتباطات میان تمدن‌ها و فرهنگ‌های مختلف ایفا می‌کند. این نوع ازدواج‌ها، که معمولاً بین افراد با پیشینه‌های فرهنگی و قومی متفاوت صورت می‌گیرد، به ایجاد پل‌های ارتباطی میان جوامع مختلف منجر می‌شود. از طریق این پیوندها، تبادل ارزش‌ها، آداب و رسوم و تجربیات فرهنگی و اجتماعی و در نهایت ارتباطات تمدنی تسهیل می‌شود. در نتیجه، فهم مشترک و همزیستی مسالمت‌آمیز میان ملت‌ها تقویت می‌شود. علاوه بر این، ازدواج‌های تمدنی می‌توانند به تقویت روابط اقتصادی و سیاسی نیز کمک کنند. با ایجاد خانواده براساس ازدواج تمدنی، افراد از دو فرهنگ مختلف به هم نزدیک‌تر می‌شوند و این امر به کاهش تعصبات قومی و نژادی و افزایش همدلی و احترام متقابل می‌انجامد. در نهایت، ازدواج تمدنی نتهتها به غنای فرهنگی جوامع کمک می‌کند، بلکه ابزاری مؤثر در راستای جهانی شدن و تعاملات بین فرهنگی نیز هست. حال با نگاهی تمدنی به مقوله ازدواج، می‌توان در مقابل نظریه جنگ تمدن‌ها، نوعی گفتمان را ترویج کرد که بتواند برای جامعه جهانی آرامش و امنیت به ارمغان آورد. این مقاله درصدد است با روش توصیفی و تحلیلی و با چهارچوب نظری نظریه جهانی شدن پدیده ازدواج تمدنی را در گسترش ارتباطات تمدنی و جهانی بررسی کند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد ازدواج تمدنی با ایجاد فضایی برای تبادل ارزش‌ها و آداب و رسوم مختلف، می‌تواند به تقویت درک متقابل میان فرهنگ‌ها منجر شود. همچنین، ازدواج تمدنی راهکاری مؤثر است که به ایجاد جوامع چندفرهنگی، همزیستی مسالمت‌آمیز، توسعه اقتصادی و فرصت‌های جدید همکاری کمک می‌کند.

واژگان کلیدی: ازدواج، ازدواج تمدنی، مرزهای تمدن، خانواده، ارتباطات تمدنی و جهانی.

مقدمه

ازدواج یکی از نهادهای بنیادی اجتماعی است که همواره نقش مهمی در شکل دهی و تداوم تمدن‌ها ایفا کرده است. در دنیای معاصر، که با چالش‌های جهانی شدن، تنوع فرهنگی و تغییرات سریع اجتماعی مواجه است، ازدواج تمدنی پدیده مهمی است که می‌تواند ابزاری برای گسترش مرزهای تمدن و ایجاد هم‌بستگی فرهنگی در سطح جهانی باشد. در تاریخ بشر، ازدواج همواره پیوند سیاسی، اجتماعی و اقتصادی میان افراد و خانواده‌ها بوده است. ازدواج‌های تمدنی مهمی به دلیل از بین بردن جنگ‌ها، نزدیکی کشورها و ملل مختلف به یکدیگر، تغییر و تکامل ژن‌های موجود در بین ملت‌های مختلف و همچنین گسترش فرهنگ‌ها در طول تاریخ انجام شده است. از این ازدواج‌ها می‌توان به ازدواج برخی پادشاهان با دختران پادشاهان ممالک دیگر، ازدواج اسکندر و فرماندهان ارتشش با زنان ایرانی، ازدواج ایرانیان با رومیان و یونانیان، ازدواج پیامبر و ائمه اطهار علیهم‌السلام با زنان سایر امت‌ها (ماریه قبطیه همسر پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و ملیکا مادر گرامی امام زمان علیه‌السلام)، ازدواج مسلمانان با ایرانیان و ازدواج مغول‌ها با ایرانیان اشاره کرد (ابن هشام، ۱۳۶۹، ج ۲: ۶۰۷؛ الحموی، ۱۹۹۵ م، ج ۵: ۱۳۸).

هر تمدنی دارای پنج ستون اصلی حکومت مرکزی، دین، ساختارهای اجتماعی، ارتباطات، مکتوبات، هنر و ابداعات است. در ساختارهای اجتماعی، خانواده هم نهاد اجتماعی سنتی و هم جزو گروه‌های اولیه بوده است. از این رو، نهاد خانواده نه تنها به برآوردن نیازهای فردی و اجتماعی کمک می‌کند، بلکه ابزاری برای انتقال ارزش‌ها و آداب و رسوم فرهنگی از نسلی به نسل دیگر و از تمدنی به تمدن دیگر، عامل مهمی برای تقویت هم‌بستگی اجتماعی و ایجاد جوامع چندفرهنگی و همچنین وسیله‌ای برای تبادل فرهنگی و اقتصادی است. از این رو، با گسترش جهانی شدن و تحولات فرهنگی، مفهوم ازدواج از یک نهاد محلی و محدود به یک پدیده جهانی و بین فرهنگی تبدیل شده است. این تغییرات نه تنها به تنوع فرهنگی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به ایجاد روابط مثبت و سازنده میان فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف منجر شود. به طور کلی، هدف مقاله بررسی و اثبات ازدواج

تمدنی در فرایند تمدن‌سازی نوین و تبیین نقش آن در ایجاد جامعه‌ای متعادل، هم‌بسته و پایدار است. با توجه به تحولات جهانی و نیاز به همزیستی مسالمت‌آمیز، ازدواج تمدنی می‌تواند راهکاری مؤثر برای ایجاد ارتباطات مثبت و سازنده میان فرهنگ‌ها و تمدن‌ها در دنیای امروز باشد. از این‌رو، پژوهش پیش‌رو می‌کوشد با چهارچوب نظری جهانی شدن و ایده ارتباطات تمدنی و جهانی در مقابل نظریه جنگ تمدن‌های هانتینگتون با استفاده از چهار مؤلفه کلان اقتصاد، فرهنگ، سیاست و اجتماع و همچنین با در نظر گرفتن فواید قطعی و چالش‌های احتمالی در حوزه روابط بین‌الملل، ازدواج تمدنی در گسترش ارتباطات تمدنی و جهانی را بررسی و تحلیل کند (والرشتاین، ۱۳۷۷: ۸۹؛ رابرتسون، ۱۳۸۰: ۳۹).

۱. پیشینه پژوهش

ازدواج تمدنی یکی از مقولات مهمی است که باید درباره ابعاد مختلف آن کتاب و مقالات متعدد نوشته شود تا فواید متعدد آن در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی برای همگان تبیین شود، اما در واکاوی مقالات، کتاب‌ها و همچنین نوشته‌ها درباره ازدواج تمدنی، مقاله یا کتابی که راجع به این موضوع صحبت کرده باشد یافت نشد. تاکنون تنها سه مقاله نزدیک به این موضوع تدوین شده که محتوای هر سه به موضوع ازدواج تمدنی به صورت کلی یا ازدواج‌های سیاسی در برهه خاص پرداخته است، اما اینکه ازدواج تمدنی را گامی به سوی گسترش مرزهای تمدن بدانند و در این موضوع متمرکز شوند در این مقالات یافت نشد. اولین مقاله به بررسی «جایگاه ازدواج در تمدن‌سازی نوین اسلامی» پرداخته است. نگارنده معتقد است باتکیه بر آموزه‌های اسلامی و ارزش‌های انسانی، می‌توان به جوانان انگیزه داد تا به ازدواج و تشکیل خانواده روی آورند و بدین ترتیب، زمینه‌ساز تمدن نوین اسلامی شوند. مقاله «نقش ازدواج‌های سیاسی در ساختار قدرت مغول و ایلخانی» بر این باور است که ازدواج‌های سیاسی یکی از راه‌هایی بود که به چنگیزخان کمک کرد تا بتواند در کنار دیگر عوامل، قبایل مغول و غیرمغول ساکن در مغولستان و اطراف آن را با خود متحد کند و امپراتوری‌اش را بنا نهد. همچنین، مقاله «ازدواج‌های سیاسی: از آمدن تیموریان تا ظهور صفویان (علت‌ها و پیامدها)» به این نکته اشاره دارد که ازدواج‌های سیاسی در

تاریخ ایران ابزاری برای تقویت روابط بین الملل، استوار کردن قدرت و ایجاد اتحادهای استراتژیک بوده است. بنابراین، هیچ یک از موارد ذکرشده در پیشینه ازدواج تمدنی نظر نویسندگان را درباره ازدواج تمدنی در بسط و گسترش مرزهای تمدن تأمین نکرد. پس، ضرورت داشت که در این باره مقاله مستقلی تألیف شود تا ابعاد این موضوع را تبیین کند. این مقاله در صدد است ازدواج تمدنی و مؤلفه های آن را در بسط و گسترش مرزهای تمدن واکاوی کند و این رویکرد در نوع خود نوآوری مقاله محسوب می شود.

۲. چهارچوب نظری جهانی شدن

نظریه جهانی شدن به بررسی فرایندهای پیچیده ای می پردازد که موجب افزایش ارتباطات و تعاملات میان کشورها، فرهنگ ها و جوامع مختلف می شود. این نظریه در زمینه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی تأثیرات عمیقی را به همراه دارد. درباره ازدواج تمدنی، نظریه جهانی شدن می تواند به تحلیل چگونگی تغییرات در نهاد ازدواج و روابط بین فرهنگی کمک کند؛ چون ازدواج تمدنی در ساحت جهانی شدن در زمینه های مختلف تأثیرات مهمی را به همراه دارد (تامیلنسون، ۱۳۸۱: ۱۲۶؛ Robertson, 1998: 167).

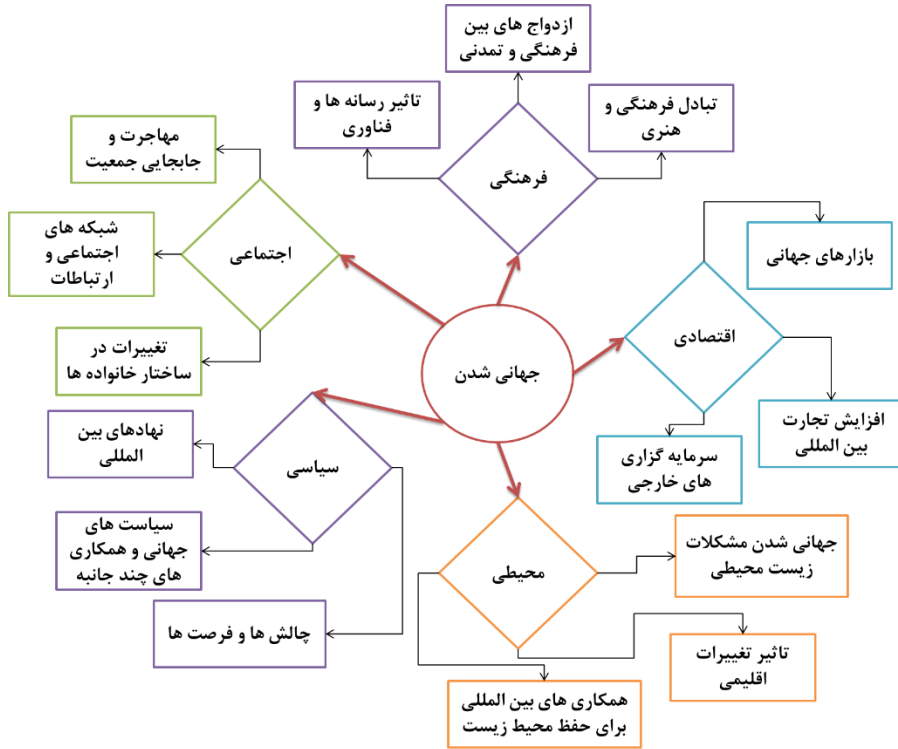
Gallagher, 2013: 42; Giddens, 1990: 148

جهانی شدن به معنای افزایش تعاملات و وابستگی های متقابل میان جوامع و فرهنگ های مختلف است. این فرایند شامل تبادل اطلاعات، کالاها، خدمات، ایده ها و فرهنگ هاست و می تواند به شکل گیری هویت های جدید و تغییر در ساختارهای اجتماعی در منطقه و جهان منجر شود. همچنین، جهانی شدن به افزایش تنوع فرهنگی در جوامع مختلف منجر شده است. با افزایش ارتباطات و تبادل فرهنگی، افراد از فرهنگ ها و تمدن های مختلف بیشتر با یکدیگر آشنا می شوند. این آشنایی می تواند به افزایش ازدواج های بین فرهنگی و تمدنی منجر شود. افراد ممکن است به دلیل جذابیت های فرهنگی یا اجتماعی به ازدواج با افرادی از فرهنگ های دیگر تمایل پیدا کنند که در نهایت ره آورد مهمی برای جامعه و تمدن های یکدیگر دارند و باعث گسترش مرزهای تمدن می شوند (Mitchell, 1986: 171؛ Moko and Thompson, 1976: 404-406).

از مؤلفه‌های مثبت جهانی شدن می‌توان به تغییر هنجارها و ارزش‌های اجتماعی در زمینه ازدواج و خانواده اشاره کرد. با تأثیرات رسانه‌ها، اینترنت و فرهنگ‌های جهانی، نگرش‌ها به ازدواج، نقش‌ها و مسئولیت‌های خانوادگی تغییر می‌کند. این تغییرات می‌تواند به پذیرش بیشتر ازدواج‌های بین‌تمدنی و تنوع در ساختار خانواده‌ها منجر شود. دیگر اینکه جهانی شدن می‌تواند به افزایش فرصت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی برای افراد و خانواده و جوامع کمک کند. افرادی که به کشورهای دیگر مهاجرت می‌کنند ممکن است در آنجا با افرادی از فرهنگ‌های مختلف آشنا شوند و در نتیجه، ازدواج‌های بین‌فرهنگی را تجربه کنند. این ازدواج‌ها می‌توانند به ایجاد شبکه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جدید کمک کنند و به توسعه جوامع بینجامند (هادیان، ۱۳۸۲: ۹۳۹؛ مشیرزاده، ۱۳۸۶: ۳۵۰-۳۵۴).

در نهایت نظریه جهانی شدن به عنوان چهارچوب تحلیلی می‌تواند به درک بهتر ازدواج تمدنی و تأثیرات آن کمک کند. با توجه به افزایش تعاملات در دنیای معاصر، ازدواج‌های بین‌فرهنگی و بین‌تمدنی پدیده‌ای روبه‌رشد در جوامع مختلف شده‌اند. جهانی شدن فرایندی پیچیده است که فرصتی برای غنای فرهنگی به همراه دارد. بنابراین، تحلیل ازدواج تمدنی در بستر جهانی شدن می‌تواند به درک عمیق‌تری از روندهای اجتماعی و فرهنگی معاصر کمک کند که نتیجه همه این موارد گسترش مرزهای تمدن است (UNESCO, 2003: 157; Boli & Lechner, 2001:6-61).

شکل ۱: چهارچوب نظری جهانی شدن

۳. مفهوم‌شناسی

۳-۱. تمدن

از دیدگاه ویل دورانت، تمدن شامل مجموعه ای از عناصر اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است که در طول زمان به تکامل می‌رسند و به شکل‌گیری نهادهای اجتماعی منجر می‌شوند. وی معتقد است ظهور تمدن زمانی ممکن است که هرچ و مرج و ناامنی پایان یابد؛ زیرا تنها در این شرایط است که انسان‌ها به کنجکاوی و ابداع و اختراع روی می‌آورند (دورانت، ۱۳۹۳، ج ۱: ۵). همچنین، ساموئل هانتینگتون تمدن را موجودیت فرهنگی تعریف می‌کند که بالاترین سطح گروه‌بندی فرهنگی و هویت انسانی است. از نظر او، تمدن شامل عناصر عینی مشترک مانند زبان، تاریخ، مذهب، سنت‌ها و نهادهاست و همچنین به وابستگی‌ها و قرابت‌های ذهنی و درونی انسان‌ها توجه دارد. هانتینگتون بر این باور است که

تمدن‌ها پویا هستند و در طول تاریخ ظهور و افول می‌کنند. همچنین، مرزهای آن‌ها به‌سختی قابل تشخیص است (هانتینگتون، ۱۳۷۳: ۱۶).

ابن خلدون تمدن را حالت اجتماعی انسان می‌داند. از نظر ابن خلدون، جامعه‌ای که با ایجاد حاکمیت نظم‌پذیر شده، مناصب و پایگاه‌های حکومتی تشکیل داده تا بر حفظ نظم نظارت کند و از حالت زندگی فردی به‌سوی زندگی شهری و شهرنشینی روی آورده و موجب تعالی فضایل و ملکات نفسانی چون علم و هنر شده حائز «مدنیت» است (عروتی موفق، ۱۳۸۵: ۳۵).

درنهایت، تعریف مختار نویسنده مقاله از تمدن بدین گونه است: تمدن مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و دستاوردهای بشری است که در نتیجه زندگی اجتماعی و شهری بر مبنای فرهنگ تمدن‌ساز شکل می‌گیرد. در واقع، تمدن به فرایند گذار انسان‌ها از مراحل ابتدایی زندگی به سمت سازمان‌یافتگی، توسعه اجتماعی، نوآوری‌های فرهنگی، پیشرفت مادی و معنوی و ایجاد نهادهای اجتماعی اشاره دارد. دیگر سخن اینکه تمدن پروسه‌ای است که پایه‌های آن را اعتقاد و تفکر انسان می‌سازد و آن اعتقادات ارزش‌ها و باورهای انسانی را شکل می‌دهد و فرهنگ و آداب و رسوم نتیجه آن ارزش‌ها و باورهای حاکم بر جامعه است، که درنهایت، تمدن میوه درخت فرهنگ است که از دل فرهنگ متولد می‌شود.

۲-۳. ازدواج تمدنی

ازدواج دو فرد از دو تمدن مختلف به معنای ارتباط میان دو یا چند فرهنگ و تمدن مختلف از طریق ازدواج و تشکیل خانواده است. این نوع ازدواج می‌تواند فرایند اجتماعی و فرهنگی در نظر گرفته شود که در آن افراد از فرهنگ و نژاد مختلف با یکدیگر ازدواج می‌کنند و به این ترتیب، ارزش‌ها، آداب و رسوم و سنت‌های فرهنگی مختلف را به اشتراک می‌گذارند. ویژگی‌های ازدواج تمدنی را در مؤلفه‌هایی مانند تبادل فرهنگی، تنوع هویتی، تقویت هم‌بستگی اجتماعی و توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌توان یافت و به‌طورکلی، ازدواج تمدنی نمایانگر فرایندی پیچیده است که تحت تأثیر جهانی شدن، مهاجرت و تعاملات فرهنگی قرار دارد. این نوع ازدواج‌ها می‌توانند به غنای فرهنگی، کاهش تنش‌های اجتماعی و

تقویت هم‌بستگی میان جوامع مختلف کمک کنند (علیزاده سدهی و سلم‌آبادی، ۱۳۹۳: ۲۳۷؛ مصاحبه با آکین باجا، ۱۴۰۳).

۴. تبیین نظریه‌های تمدنی در عصر حاضر (جنگ، گفت‌وگو و ازدواج)

اواخر قرن بیستم، هانتینگتون نظریه‌ای را مطرح کرد که می‌توانست دنیای معاصر را به چالش بکشد و در نهایت بقای بشر را با مشکل مواجه کند. وی مقوله جنگ تمدن‌ها را پایان تاریخ دانست و بر این اعتقاد بود که در پایان تاریخ تمدن‌ها رودرروی یکدیگر قرار می‌گیرند و درصدد حذف همدیگر خواهند بود. این موضوع سایه سنگینی روی تمدن‌ها و نظام‌های سیاسی پس از فروپاشی شوروی در ایام جنگ سرد بین آمریکا و شوروی انداخت؛ اما تمدن‌ها و نظام‌های مختلف دنیا در تلاش بودند از این فضای یأس و ناامیدی که بر پایه این نظریه شکل می‌گرفت خارج شوند. بنابراین، نظام‌ها و اندیشمندان بزرگ به سمت طراحی پروژه جدیدی برای آینده جهان رفتند.

در این بین، رئیس‌جمهور وقت ایران در سال ۱۹۹۸ طرحی را با عنوان گفت‌وگوی تمدن مطرح کرد و در این طرح بر این نکته اعتقاد داشت که دنیا و تمدن‌های بزرگ می‌توانند با گفت‌وگوی بین خود مشکلات مهمی از جمله حقوق بشر، تروریسم، زیست‌محیطی و تولید دانش را رفع کنند. اما متأسفانه این طرح با حمله آمریکا به عراق و افغانستان ناتمام ماند. ولی ازدواج تمدنی از فضای پروژه گفت‌وگوی تمدن‌ها پا را فراتر نهاد و بر این اعتقاد بود که اگر ازدواج تمدنی بین نخبگان تمدن‌های مختلف صورت گیرد، باعث خواهد شد قرابتی بین نخبگان تمدن‌ها به وجود آید و خروجی این ازدواج دقیقاً در مقابل نظریه هانتینگتون (جنگ تمدن‌ها) خواهد بود. می‌توان ازدواج وینستون چرچیل و کلمنتین هوزیر در سال ۱۹۰۸ را نمونه‌ای از آن دانست. در نهایت، سطح ارتباطات جهانی گسترش خواهد یافت و در این طرح، نتایج و خواسته‌های گفت‌وگوی تمدن‌ها نیز محقق خواهد شد. ازدواج شاهزاده خانم‌ها در تاریخ برای جلوگیری از جنگ‌ها و ایجاد صلح میان خانواده‌های سلطنتی و کشورها بوده است. یکی از این ازدواج‌های معروف ازدواج ملکه ویکتوریا با شاهزاده آلبرت در سال ۱۸۴۰ است. این ازدواج نه تنها به استحکام روابط بین بریتانیا و کشورهای

اروپایی کمک کرد، بلکه موجب شد فرزندان آن‌ها با خانواده‌های سلطنتی مختلف در اروپا ازدواج کنند و به این ترتیب، ویکتوریا «مادربزرگ اروپا» شناخته شود. در تاریخ عثمانی نیز، ازدواج خرم‌سلطان با سلطان سلیمان قانونی در اوایل قرن شانزدهم میلادی تأثیرات عمیقی بر سیاست‌های داخلی و خارجی داشت. چنین ازدواج‌هایی معمولاً به منظور تقویت اتحادها و جلوگیری از درگیری‌های نظامی میان کشورها و تمدن‌ها انجام می‌شدند (جلال پور، ۱۴۰۳: ۸۷؛ حجازی، ۱۳۷۰: ۹۱-۹۴؛ مصاحبه با میرحامد محرابف، ۱۴۰۳؛ Harvey, 1989: 86).

۱-۴. نظریه جنگ تمدن‌ها

جنگ تمدن‌ها عنوان نظریه‌ای است که ساموئل هانتینگتون مطرح کرد. هانتینگتون در این نظریه به تبیین این موضوع می‌پردازد که در دوران پس از جنگ سرد، درگیری‌ها و منازعات بیشتر براساس تفاوت‌های فرهنگی و تمدنی شکل خواهند گرفت تا براساس ایدئولوژی‌ها یا اقتصاد. پس از پایان جنگ سرد و فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، بسیاری از نظریه پردازان و تحلیلگران سیاسی به بررسی آینده نظام بین‌الملل پرداختند (Anderson & et al, 1994: 136).

هانتینگتون در این زمینه بر این باور بود که درگیری‌ها به جای اینکه به طور عمده ناشی از ایدئولوژی‌های سیاسی یا اقتصادی باشند، ریشه در تفاوت‌های فرهنگی و تمدنی دارند. او بر این نکته تأکید دارد که فرهنگ و هویت‌های قومی و ملی به عنوان عوامل تعیین‌کننده در سیاست جهانی اهمیت بیشتری پیدا خواهند کرد (Huntington, 1996: 304). هانتینگتون معتقد است که درگیری‌های عمده در آینده میان دو تمدن شرق و غرب خواهد بود و این درگیری‌ها می‌تواند به شکل جنگ‌های نظامی، منازعات قومی و مذهبی و تنش‌های سیاسی بروز کند.

البته نظریه جنگ تمدن‌ها با انتقادات زیادی مواجه شده است. برخی منتقدان معتقدند که هانتینگتون بیش از حد بر تفاوت‌های فرهنگی تأکید کرده و در نتیجه تنوع و پیچیدگی روابط بین

کشورها و فرهنگ‌ها را نادیده گرفته است. بسیاری از تحلیلگران بر این باورند که همکاری‌های بین فرهنگی و جهانی‌سازی می‌تواند به کاهش تنش‌ها و درگیری‌ها کمک کند. همچنین، برخی معتقدند تأکید بر درگیری‌های فرهنگی ممکن است به نژادپرستی و تبعیض دامن بزند و باعث تشدید تنش‌ها شود (هانتینگتون، ۱۳۷۳: ۲۵-۳۰؛ Huntington, 1998: 21).

نظریه جنگ تمدن‌ها تأثیرات عمیقی بر سیاست‌های جهانی و تحلیل‌های بین‌المللی داشته است. بسیاری از سیاست‌مداران و تحلیلگران از این نظریه به عنوان چهارچوبی برای درک درگیری‌ها و تنش‌های بین‌المللی استفاده کرده‌اند. به ویژه در دهه‌های اخیر، با ظهور گروه‌های افراطی و تنش‌های مذهبی، به این نظریه دوباره توجه شده است. در نهایت، نظریه جنگ تمدن‌ها به ما یادآوری می‌کند که فرهنگ و هویت‌های قومی و ملی می‌توانند نقش مهمی در شکل‌گیری روابط بین‌الملل و درگیری‌ها ایفا کنند. در حالی که این نظریه به عنوان یک چهارچوب مفید برای درک برخی تنش‌های جهانی به شمار می‌رود، لازم است که با دقت و انتقاد بررسی، و از کلی‌گویی و ساده‌سازی بیش از حد پرهیز شود. در دنیای پیچیده امروز، همکاری‌های بین فرهنگی و دیپلماسی می‌تواند راه‌حل‌های مؤثر برای کاهش تنش‌ها و درگیری‌ها باشد (هانتینگتون، ۱۳۸۰: ۱۶۸؛ smith, 2001: 2-3; Chaudary, 2007: 35).

۲-۴. نظریه گفت‌وگوی تمدن‌ها

گفت‌وگوی تمدن‌ها^۱ نظریه‌ای است که به ترویج فهم و همکاری میان فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف در سطح جهانی می‌پردازد. به این مفهوم پس از انتشار نظریه «جنگ تمدن‌ها» از سوی ساموئل هانتینگتون به طور گسترده‌ای توجه شد. در این راستا، بسیاری از اندیشمندان، سیاست‌مداران و سازمان‌های بین‌المللی بر لزوم ایجاد گفت‌وگو و تعامل میان فرهنگ‌ها تأکید کردند تا از تنش‌ها و درگیری‌های احتمالی جلوگیری شود. در سال ۱۹۹۸، رئیس‌جمهور وقت ایران مفهوم گفت‌وگوی تمدن‌ها را راهکاری برای مقابله با تنش‌ها و درگیری‌های فرهنگی و تمدنی دانست. او در این راستا بر این نکته تأکید کرد که فرهنگ‌ها و

1. Dialogue among Civilizations.

تمدن‌های مختلف باید به جای درگیری و تضاد، به هم نزدیک شوند (شایگان، ۱۳۸۸: ۵۴-۶۵؛ امیری، ۱۳۷۵: ۴۹ و ۷۸-۸۸).

گفت‌وگوی تمدن‌ها بر چند اصل و هدف اساسی تأکید دارد: اصل اول احترام متقابل؛ اصل دوم فهم و آگاهی؛ اصل سوم همکاری و همزیستی.

درعین حال، گفت‌وگوی تمدن‌ها با چالش‌ها و موانع متعددی روبه‌روست: چالش اول سوءتفاهم‌ها و پیش‌داوری‌هاست. یکی از موانع بزرگ بر سر راه گفت‌وگوی تمدن‌ها سوءتفاهم‌ها و پیش‌داوری‌های موجود میان فرهنگ‌هاست. این مسائل می‌توانند به ایجاد تنش و درگیری منجر شوند؛ چالش دوم تفاوت‌های عمیق فرهنگی است. برخی فرهنگ‌ها ممکن است به دلیل تفاوت‌های عمیق در ارزش‌ها و باورها، در گفت‌وگو با یکدیگر دچار مشکل شوند؛ چالش سوم سیاست‌های جهانی است؛ چون برخی سیاست‌های بین‌المللی و منافع ملی می‌توانند مانع شکل‌گیری گفت‌وگوی واقعی و مؤثر میان تمدن‌ها شوند (حکیمی‌پور، ۱۳۹۳: ۳۱-۴۹؛ ابراهیم‌نژاد و پورعباس، ۱۴۰۰: ۱۳-۱۵).

درنهایت گفت‌وگوی تمدن‌ها، به عنوان مفهوم و رویکرد مهم در دنیای معاصر، به دنبال ترویج همزیستی مسالمت‌آمیز و همکاری میان فرهنگ‌های مختلف است. این مفهوم می‌تواند ابزاری برای کاهش تنش‌ها و درگیری‌ها در سطح جهانی باشد. بااین حال، برای تحقق این اهداف، نیاز به تلاش‌های مستمر و جدی از سوی دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و جوامع مدنی هست. ایجاد فضایی برای گفت‌وگو و تبادل نظر می‌تواند به فهم بهتر و افزایش هم‌بستگی میان تمدن‌ها کمک کند و به صلح و آرامش جهانی منجر شود (حکیمی‌پور، ۱۳۹۳: ۳۱-۴۹؛ Harvey, 1989: 79).

۳-۴. نظریه ازدواج تمدنی

ازدواج تمدنی در مقابل نظریه جنگ تمدن‌ها و هم‌عرض و تکمیل‌کننده گفت‌وگوی تمدن‌ها به معنای پیوند و همکاری میان دو یا چند تمدن، فرهنگ یا جامعه مختلف است که می‌تواند به شکل‌های مختلفی از جمله تبادل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی صورت گیرد. این مفهوم به ویژه در دنیای معاصر که با چالش‌های جهانی مانند جهانی شدن، تنوع فرهنگی و افزایش

مهاجرت‌ها مواجهه است، اهمیت زیادی یافته است. ازدواج تمدنی می‌تواند به معنای ایجاد روابط مثبت میان کشورهای فرهنگ‌ها باشد که در نهایت به توسعه و پیشرفت مشترک منجر می‌شود. ازدواج تمدنی می‌تواند در ابعاد مختلفی مانند این موارد انجام گیرد:

(۱) **بعد فرهنگی:** این بعد شامل تبادل هنر، ادبیات، آداب و رسوم و زبان میان تمدن‌ها و فرهنگ‌هاست. این تبادل به غنای فرهنگی و ایجاد فهم بهتر میان جوامع کمک می‌کند (دورانت، ۱۳۹۶: ۱۲۸)؛

(۲) **بعد اقتصادی:** همکاری‌های اقتصادی میان کشورهای فرهنگ‌های مختلف به ایجاد فرصت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری مشترک منجر می‌شود. این نوع همکاری‌ها به توسعه اقتصادی و کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه کمک می‌کند (قاسمی، ۱۳۸۳: ۱۲۳-۱۴۹)؛

(۳) **بعد اجتماعی:** ازدواج تمدنی به شکل‌گیری جوامع چندفرهنگی و همزیستی مسالمت‌آمیز میان اقوام و نژادهای مختلف منجر می‌شود. این همزیستی به تقویت همبستگی اجتماعی و کاهش تنش‌ها کمک می‌کند (قربانزاده، ۱۳۹۰: ۱۲۳)؛

(۴) **بعد سیاسی:** همکاری سیاسی میان کشورهای فرهنگ‌های مختلف به ایجاد صلح و ثبات جهانی کمک می‌کند. این همکاری‌ها شامل توافقات بین‌المللی، مشارکت در سازمان‌های جهانی و دیپلماسی فرهنگی است (کیلیان و کریس، ۱۳۹۴: ۱۳۴).

۵. فواید ازدواج تمدنی

ازدواج تمدنی مفهومی نوین در حوزه روابط اجتماعی و فرهنگی است و به تلاقی و تعامل میان فرهنگ‌ها و تمدن‌ها اشاره دارد. این نوع ازدواج ابزاری برای تقویت پیوندهای اجتماعی و فرهنگی بین ملت‌ها و اقوام مختلف است. در ادامه، به بررسی برخی فواید ازدواج تمدنی پرداخته می‌شود:

(۱) **تقویت فهم و آگاهی متقابل:** یکی از فواید مهم ازدواج تمدنی تقویت فهم و آگاهی متقابل میان فرهنگ‌ها و تمدن‌هاست. با برقراری ارتباط و تبادل فرهنگی، مردم با آداب و رسوم، اعتقادات و ارزش‌های یکدیگر آشنا می‌شوند. این آشنایی به کاهش

سوءتفاهم‌ها و پیش‌داوری‌ها منجر می‌شود و زمینه‌ساز همزیستی مسالمت‌آمیز است (مصاحبه با سیدمنذر حکیم، ۱۴۰۳)؛

۲) توسعه اقتصادی و تجاری: ازدواج تمدنی به ایجاد فرصت‌های اقتصادی و تجاری جدید منجر می‌شود. همکاری‌های اقتصادی و تجاری میان کشورها به رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال کمک می‌کند. مثلاً سرمایه‌گذاری مشترک در پروژه‌های زیرساختی یا تبادل فناوری به بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی کشورها کمک می‌کند (قاسمی، ۱۳۸۳: ۱۲۳-۱۴۹)؛

۳) غنای فرهنگی و هنری: تبادل فرهنگی و هنری میان تمدن‌ها به غنای فرهنگی و هنری جوامع منجر می‌شود. این تبادل شامل نمایشگاه‌های هنری، جشنواره‌های فرهنگی و همکاری‌های هنری است که به معرفی و ترویج فرهنگ‌ها و هنرهای مختلف کمک می‌کند. این امر به حفظ و ارتقای میراث فرهنگی و هنری کشورها نیز منجر می‌شود (مصاحبه با آقای میرحامد محرایی، ۱۴۰۳)؛

۴) کاهش تنش‌ها و درگیری‌ها: ازدواج تمدنی به کاهش تنش‌ها و درگیری‌ها بین فرهنگ‌ها و تمدن‌ها کمک می‌کند. با ایجاد روابط مثبت و سازنده، می‌توان از بروز درگیری‌ها و منازعات جلوگیری کرد. این امر به ویژه در مناطق بحران‌زده و در حال تنش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (مصاحبه با سیدمنذر حکیم، ۱۴۰۳)؛

۵) تقویت هم‌بستگی اجتماعی: ازدواج تمدنی به تقویت هم‌بستگی اجتماعی در جوامع مختلف کمک می‌کند. با ایجاد جوامع چندفرهنگی و همزیستی مسالمت‌آمیز، افراد از اقوام و نژادهای مختلف می‌توانند با یکدیگر همکاری کنند و به یکدیگر احترام بگذارند. این هم‌بستگی به ایجاد جوامع پایدار و مقاوم منجر می‌شود (کیلیان و کریس، ۱۳۹۴: ۱۵۶).

۶. چالش‌ها و موانع ازدواج تمدنی

ازدواج تمدنی، که به ازدواج‌های بین‌فرهنگی یا بین‌تمدنی نیز شناخته می‌شود، پدیده‌ای است که در دنیای جهانی‌شده و متنوع امروزی بیش‌ازپیش دیده می‌شود. با وجود جذابیت‌ها

و فرصت هایی که ازدواج های تمدنی برای گسترش افق های فردی، اجتماعی و فرهنگی فراهم می کنند، این نوع ازدواج ها با چالش ها و موانعی هم روبه رو هستند. این موانع به طور معمول از تفاوت های فرهنگی، مذهبی، اجتماعی، اقتصادی و... نشئت می گیرند و گاهی به بحران های جدی در روابط منجر می شوند. تفاوت های فرهنگی و ارزشی، مشکلات زبانی، تفاوت های دینی و مذهبی، اختلافات اجتماعی، چالش های اقتصادی و... موانعی در ازدواج تمدنی ایجاد می کنند (مصاحبه با محمدرضا حضوربخش، ۱۴۰۳). در ادامه، به بررسی برخی چالش و موانع ازدواج تمدنی پرداخته می شود:

۱) سوءتفاهم ها و پیش داوری ها: یکی از موانع بزرگ بر سر راه ازدواج تمدنی سوءتفاهم ها و پیش داوری های موجود میان فرهنگ هاست. این مسائل به ایجاد تنش و درگیری منجر می شوند؛

۲) تفاوت های عمیق فرهنگی: برخی فرهنگ ها ممکن است به دلیل تفاوت های عمیق در ارزش ها و باورهای دینی در گفت وگو و همکاری با یکدیگر دچار مشکل شوند؛

۳) سیاست های ملی گرایانه: برخی دولت ها ممکن است به دلیل سیاست های ملی گرایانه و محافظه کارانه، از برقراری روابط نزدیک با دیگر فرهنگ ها و تمدن ها خودداری کنند؛

۴) فقر و نابرابری: نابرابری های اقتصادی و اجتماعی بین طرفین نیز مانع تحقق ازدواج تمدنی می شود. کشورهای درحال توسعه ممکن است به دلیل مشکلات اقتصادی قادر به برقراری روابط مؤثر با کشورهای توسعه یافته نباشند (قربان زاده، ۱۳۹۰: ۱۲۳؛ مصاحبه با جلول، عیوض اف، آکین و علی آوا، ۱۴۰۳).

با وجود چالش ها و موانع موجود، تلاش برای ایجاد ارتباطات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی می تواند به ایجاد جهانی بهتر و پایدارتر منجر شود. درنهایت، ازدواج تمدنی نه تنها به غنای فرهنگی و هنری جوامع کمک می کند، بلکه به ایجاد صلح و ثبات جهانی نیز منجر می شود. برای تحقق این اهداف، نیاز به تلاش های مستمر و جدی از سوی دولت ها، سازمان های بین المللی و جوامع مدنی هست (دورانت، ۱۳۹۶: ۱۲۸).

۷. تحلیل ازدواج تمدنی

ازدواج سنتی انسانی است که دین مهم‌ترین و ماناثرین قواعد آن را بیان کرده است و علاوه بر دین، علم و عرف نیز برخی قواعد مربوط به آن را کشف و تبیین کرده‌اند. یکی از ضعف‌های مهم تمدن غرب خانواده است. ازدواج از باب اهمیت خانواده مطرح می‌شود. برای تحقق تمدن نوین اسلامی، باید به ازدواج‌هایی فراتر از مرزهای جغرافیایی ملت و دولت اندیشیده شود. دین اسلام همواره بر سنت ازدواج تأکید داشته و معتقد است بقای نسل، آرامش و بلوغ عقل از طریق این سنت الهی حاصل می‌شود. حال سؤال این است که ازدواج با چه شرایط و با چه شخصی صورت بگیرد نتایج متفاوتی دارد. شرایط کلی زمانه‌های مختلف در تاریخ بشر باعث شده است ضمن تغییر در مناسک این سنت، اهداف و نتایج آن نیز تغییر یابد. در دوره معاصر، به دلیل رشد تکنولوژی‌های ارتباطاتی برخلاف دوره‌های طولانی از تاریخ بشر، بیشتر امکان ازدواج با همسرانی غریبه و دوردست از سایر تمدن‌ها فراهم آمده است.

بررسی ادله نقلی، عقلی و تجربی این نوع ازدواج و نتایج و پیامدهای آن به ویژه از حیث تأثیر بر تحقق و بسط تمدنی مهم تلقی می‌شود؛ چون آیات و روایاتی که به امر ازدواج تأکید دارند، به طور کلی، ازدواج تمدنی و استحباب آن را تجویز می‌کنند. همچنین، در دلایل عقلی ازدواج تمدنی می‌توان به امتزاج فرهنگ‌ها که هم‌افزایی آن‌ها را در پی دارد، امتزاج ژن‌ها که باعث تکثر نقش‌ها در تمدن می‌شود و در نهایت امتزاج زبان‌ها که به دلیل رابطه زبان و علم باعث ورود علم‌های گوناگون به ساحت تمدن می‌شود اشاره کرد.

بررسی سیره معصومان علیهم‌السلام و نیز تجربه تاریخی مسلمانان طی قرون اسلامی، مانند ازدواج امام حسین علیه‌السلام با شهربانو، دختر یزدگرد سوم، آخرین پادشاه ساسانی، ازدواج امام حسن مجتبی علیه‌السلام با رباب که نژاد غیرعربی داشت، ازدواج امام رضا علیه‌السلام با سبیکه یا خیزران که از نژاد غیرعرب بود و ازدواج امام جواد علیه‌السلام نیز با سمانه مغربی، علاوه بر اشاره به جواز، به مطلوب بودن این ازدواج نیز اشاره دارد (الحموی، ۱۹۹۵، م، ج ۵: ۱۳۸؛ بلاذری، ۱۳۹۷، ق، ج ۱: ۴۵۰؛ طبری، ۱۳۸۷، ق، ج ۱۱: ۶۱۷).

از میان سه نوع ازدواج قبیله‌ای، دینی و تمدنی که تجربه شده‌اند، تلفیق روش‌های دینی و تمدنی الگویی از آن را عرضه می‌کند که ضمن حفظ نظام ارزش‌های دینی، کارکردهای تمدنی نیز در آن لحاظ شده است و باعث تقویت مناسبات اجتماعی نیز می‌شود. بایسته‌های ازدواج تمدنی بر رعایت اصول آینده‌پژوهی دینی در خصوص ازدواج تمدنی تأکید می‌کند. رعایت این اصل باعث می‌شود مصادیق ازدواج تمدنی در بسترهای زمانی و مکانی صورت گیرد که از بیشترین ظرفیت امکانی برای توسعه اسلام و تمدن نوین اسلامی برخوردارند (مجیدی کرای، ۱۳۸۷: ۴۴۱-۴۴۳). از این رو، رعایت نکردن این اصل کارویژه‌های ازدواج تمدنی را حتی در حد تنوع طلبی جنسی تقلیل می‌دهد.

در اینجا به برخی نمونه‌های تاریخی موفق در امر ازدواج تمدنی اشاره می‌کنیم: ازدواج مسلمانانی که از ایران به تانزانیا رفتند و در شهر دارالسلام ساکن شدند و با ازدواج تمدنی در این کشور توانستند اسلام را در آن منطقه گسترش دهند؛ همچنین ازدواج تاجر یمنی با دختر مالایی که منجر به گسترش اسلام در جنوب شرق آسیا شده است. پس، می‌بینیم که عقلانیت توجیهی نتایج این نوع ازدواج، علاوه بر استدلال‌های دینی که وجود این امر در سیره معصومان علیهم‌السلام را توجیه می‌کند، به استدلال‌های عقلی عصری که در زمان و مکان‌های مختلف متفاوت‌اند نیز قائل است. در نهایت اینکه ازدواج تمدنی که باعث ایجاد الگوی پایدار ارتباطات که به نوبه خود قدرت‌آور است، ایجاد وحدت در امت اسلامی که موجب کاهش اختلافات می‌شود، تشدید دیپلماسی عمومی که به نوبه خود در تقویت دیپلماسی رسمی مؤثر است و... بخشی از استدلال‌های مهم و قابل قبول برای ازدواج تمدنی در عصر جدید است (باستانی پاریزی، ۱۳۸۲: ۷۱).

۸. ازدواج تمدنی در گذر زمان

۸-۱. ازدواج تمدنی در گذشته

ازدواج‌های تمدنی در تاریخ بشر، به ویژه در دوران‌های گذشته، نقش مهمی در تبادل فرهنگی، سیاسی و اقتصادی ایفا کرده‌اند. در تاریخ، بسیاری از شاهان و ملکه‌ها برای تقویت روابط سیاسی و اقتصادی با کشورهای دیگر ازدواج‌های بین‌المللی انجام می‌دادند.

مثلاً ماری آنتوانت، دختر امپراتور اتریش، با لویی شانزدهم، پادشاه فرانسه، ازدواج کرد. این ازدواج به منظور تقویت روابط بین فرانسه و اتریش انجام شد و تأثیرات فرهنگی و سیاسی زیادی به همراه داشت (اشپولر، ۱۳۵۱: ۹۴).

ازدواج‌های تمدنی در گذشته نقش مهمی در تقویت روابط بین حکومت‌ها و ملت‌ها ایفا کرده‌اند. این نوع ازدواج‌ها معمولاً برای ایجاد و تقویت اتحادها، پیمان‌ها و روابط دیپلماتیک بین کشورها و فرهنگ‌های مختلف استفاده می‌شدند. به برخی تأثیرات این نوع ازدواج‌ها بر روابط حکومت‌ها اشاره می‌شود:

۱) **ایجاد اتحادهای سیاسی:** ازدواج‌های سیاسی بین خاندان‌های سلطنتی و حکومتی معمولاً ابزاری برای ایجاد اتحادها و پیمان‌های سیاسی بودند. این اتحادها می‌توانستند به ثبات سیاسی در منطقه کمک و از جنگ‌ها و درگیری‌های احتمالی جلوگیری کنند، مانند ازدواج الله‌یارخان آصف‌الدوله، صدراعظم ایران در دوران پادشاهی فتحعلی شاه قاجار، با دو زن روسی و محمدرضا پهلوی و فوزیه، بنت فؤاد، شاهزاده مصری، که بیشتر برای تقویت روابط سیاسی دو کشور بود (مدنی، ۱۳۹۳: ۴۱)؛

۲) **تقویت روابط اقتصادی:** ازدواج‌های تمدنی به توسعه روابط اقتصادی بین دو کشور کمک می‌کردند. این نوع روابط به ایجاد توافقات تجاری، سرمایه‌گذاری‌های مشترک و تبادل کالا و خدمات منجر می‌شد و به رشد اقتصادی هر دو طرف کمک می‌کرد (سورنی و دیگران، ۱۳۹۷: ۱۱۶)؛

۳) **تبادل فرهنگی و اجتماعی:** این نوع ازدواج‌ها فرصت‌هایی برای تبادل فرهنگی و اجتماعی فراهم می‌آوردند. با ازدواج بین اعضای خانواده‌های سلطنتی از فرهنگ‌های مختلف، ارزش‌ها، آداب‌ورسوم و سنت‌ها بین دو فرهنگ به اشتراک گذاشته می‌شد و این به تقویت همزیستی و فهم متقابل منجر می‌شد، مانند ازدواج اسکندر با روخشنه (روشنک یا رکسانا) و استاتیرا (ستاره) دختر داریوش سوم و پریساتیس (پریسا) و ازدواج هشتاد نفر از سرداران سپاهش با شاهزاده‌های ایرانی که بیشتر در راستای تبادل فرهنگی و اجتماعی بود (بیرگانی قربانی و ولی عرب، ۱۳۹۶: ۱۰۹؛ بارتلمه، ۱۳۳۷: ۱۶۸)؛

۴) کاهش تنش‌ها و درگیری‌ها: ازدواج‌های بین‌فرهنگی به کاهش تنش‌ها و درگیری‌ها بین حکومت‌ها کمک می‌کردند، مانند ازدواج تیمور با دختر قمرالدین خان، پادشاه مغول، که می‌توان گفت بیشتر در راستای کاهش تنش بین دو تمدن در آسیای مرکزی بود (بیرگانی قربانی و ولی عرب، ۱۳۹۶: ۱۵۷)؛

۵) صلح و ثبات: این نوع ازدواج‌ها نشانه‌ای از حسن نیت و احترام متقابل بین دو طرف بودند و به ایجاد صلح و ثبات در مناطق پرتنش کمک می‌کردند (سورنی و دیگران، ۱۳۹۷: ۱۲۵)؛

۶) تقویت مشروعیت حکومتی: ازدواج‌های بین‌المللی به تقویت مشروعیت حکومتی کمک می‌کردند. حکومت‌ها با پیوستن به خانواده‌های سلطنتی یا نخبگان دیگر کشورها اعتبار و مشروعیت بیشتری کسب می‌کردند و این می‌توانست به تقویت قدرت آن‌ها منجر شود (همان: ۱۲۱)؛

۷) ایجاد روابط دیپلماتیک پایدار: ازدواج‌های تمدنی ابزاری برای ایجاد روابط دیپلماتیک پایدار میان کشورها بودند. این نوع روابط به تبادل سفرای دائمی، مذاکرات و توافقات بین‌المللی و همکاری‌های مشترک در زمینه‌های مختلف منجر می‌شدند، مانند ازدواج فرهاد چهارم با تراموزای یونانی و ازدواج خسرو پرویز با مریم، دختر موریس، امپراتور روم، که بیشتر در راستای تقویت روابط بین دو دولت و ملت بود (بیرگانی قربانی و ولی عرب، ۱۳۹۶: ۱۱۱)؛

۸) تأثیر بر نسل‌های آینده: فرزندان حاصل از این نوع ازدواج‌ها معمولاً نمایندگان دو فرهنگ و حکومت بودند. این نسل‌های جدید می‌توانستند به عنوان پل‌های ارتباطی بین دو فرهنگ و حکومت باشند و به تداوم روابط مثبت کمک کنند (اشپولر، ۱۳۵۱: ۹۴).
به طور کلی، ازدواج‌های تمدنی در گذشته ابزاری مؤثر در تقویت روابط بین حکومت‌ها و ملت‌ها بودند. این نوع ازدواج‌ها به ایجاد اتحادهای سیاسی، توسعه روابط اقتصادی، کاهش تنش‌ها و تقویت فهم متقابل کمک می‌کردند و در نهایت به ایجاد صلح و ثبات در مناطق مختلف منجر می‌شدند.

۲-۸. ازدواج تمدنی در عصر حاضر

باتوجه به افزایش تعاملات در دنیای معاصر، ازدواج‌های بین فرهنگی و بین تمدنی پدیده‌ای روبه‌رشد در جوامع مختلف است. در اینجا، به انواع ازدواج تمدنی که نخبگان تمدن‌های مختلف آن را انجام داده‌اند یا می‌دهند اشاره می‌شود:

۱) **ازدواج‌های بین‌المللی:** افراد از کشورهای مختلف به دلیل تحصیلات، کار یا گردشگری با یکدیگر آشنا می‌شوند و ازدواج می‌کنند. مثلاً ازدواج فرد ایرانی با شخصی آلمانی شامل تبادل فرهنگی و ادغام دو سبک زندگی مختلف است. ازدواج فرد هندی با فردی انگلیسی به ترویج فرهنگ‌ها و آداب و رسوم مختلف منجر می‌شود (سایت سوربان: www.soorban.com؛ سایت آفتاب: www.aftabnews.ir؛ سایت رکنا: www.rokna.net؛ مصاحبه با سارا عیوض اف، ۱۴۰۳)؛

۲) **ازدواج‌های مختلط فرهنگی:** در جوامعی که افراد با فرهنگ‌ها و نژادهای مختلف زندگی می‌کنند، ازدواج‌های مختلط فرهنگی رایج است. مثلاً ازدواج بین فرد آفریقایی و آسیایی به غنای فرهنگی و ایجاد خانواده‌هایی با هویت‌های چندگانه منجر می‌شود. ازدواج شخصی عرب با یک فرد ترک به اشتراک‌گذاری آداب و رسوم و فرهنگ‌های مختلف کمک می‌کند (سایت ساعدنیوز: www.saednews.com؛ سایت برترین‌ها: www.bartarinha.ir؛ سایت پرشین‌وب: www.persianv.com؛ مصاحبه با محرابف و جلول، ۱۴۰۳)؛

۳) **ازدواج‌های مهاجران:** مهاجرانی که به کشورهای جدید می‌روند ممکن است با افراد بومی آن کشورها ازدواج کنند. مثلاً در ازدواج یک فرد سوری که به اروپا مهاجرت کرده با فرد اروپایی، همسران ممکن است با چالش‌ها و فرصت‌های فرهنگی مواجه شوند. همچنین، ازدواج یک فرد مکزیکی با یک فرد کانادایی به تبادل فرهنگی و ایجاد خانواده‌هایی با هویت‌های متنوع منجر می‌شود. برای نمونه می‌توان گفت مرادوات دوستی در کشورهای غربی مانند کشورهای اسلامی قواعد خاصی ندارد و ارتباط گرفتن همسر با شخص سومی باعث ایجاد چالش و مشکلاتی نمی‌شود. همین‌طور در گرفتن اقامت، تجارت و انجام امور اقتصادی و اداری فرصت‌های بسیاری هست (سایت سوربان: www.soorban.com؛ سایت

آفتاب: www.aftabnews.ir؛ سایت رکنا: www.rokna.net؛ سایت اطلاع‌رسانی اقتصادی:

www.tala.ir؛ مصاحبه با محمدرضا حضوربخش، ۱۴۰۳)؛

۴) ازدواج‌های آنلاین: با پیشرفت فناوری و گسترش اینترنت، بسیاری از افراد از طریق وب‌سایت‌ها و اپلیکیشن‌های دوست‌یابی با افرادی از فرهنگ‌ها و کشورهای مختلف آشنا می‌شوند و به ازدواج می‌پردازند. مثلاً ازدواج شخصی ایرانی با فرد انگلیسی از طریق پلتفرم آنلاین به ایجاد خانواده‌هایی با فرهنگ‌های متفاوت کمک می‌کند (مصاحبه با آکین باجا، ۱۴۰۳؛ سایت ساعدنیوز: www.saednews.com؛ سایت برترین‌ها: www.bartarinha.ir؛

سایت پرشین‌وب: www.persianv.com؛ سایت خبر فارسی: www.khabarfarsi.com)؛

۵) ازدواج‌های بین‌المللی در زمینه تحصیل و کار: افرادی که برای تحصیل یا کار به کشورهای دیگر می‌روند ممکن است در آنجا با افرادی از فرهنگ‌های مختلف آشنا شوند و ازدواج کنند. مثلاً ازدواج دانشجوی ایرانی در دانشگاهی در اروپا با یک دانشجوی ترکیه‌ای به ایجاد ارتباطات فرهنگی و علمی بین دو کشور کمک می‌کند (مصاحبه با سارا علی‌آوا، ۱۴۰۳).

در نهایت، ازدواج‌های تمدنی در این عصر یک پدیده اجتماعی و فرهنگی مهم است و به غنای فرهنگی و تنوع اجتماعی کمک می‌کند. این نوع ازدواج‌ها چالش‌ها و فرصت‌های جدیدی را برای زوجین و خانواده‌هایشان به همراه دارند و به تقویت هم‌بستگی میان فرهنگ‌ها و جوامع مختلف کمک می‌کنند. همچنین، ازدواج ایرانیان با اتباع بیگانه نمونه‌هایی از تعاملات فرهنگی و اجتماعی در دنیای مدرن است. این نوع ازدواج‌ها به غنای فرهنگی، تبادل آداب و رسوم و ایجاد خانواده‌هایی با هویت‌های متنوع منجر می‌شوند و به تقویت هم‌بستگی میان فرهنگ‌ها و جوامع مختلف کمک می‌کنند (قربان‌زاده، ۱۳۹۰):

۱۲۳؛ سایت سوربان: www.soorban.com؛ سایت آفتاب: www.aftabnews.ir؛ سایت رکنا:

www.rokna.net؛ سایت اطلاع‌رسانی اقتصادی: www.tala.ir؛ سایت ساعدنیوز:

www.saednews.com؛ سایت برترین‌ها: www.bartarinha.ir؛ سایت پرشین‌وب:

www.persianv.com؛ سایت خبر فارسی: www.khabarfarsi.com).

۹. ره آورد ازدواج تمدنی

ازدواج تمدنی، به عنوان پدیده اجتماعی و فرهنگی، می تواند تأثیرات و ره آوردهای قابل توجهی برای کشورهای مختلف و جوامع به همراه داشته باشد. در ادامه، به برخی از این ره آوردها و نتایج اشاره می شود:

۱) **تقویت هم گرایی فرهنگی:** ازدواج های بین فرهنگی به تقویت هم گرایی فرهنگی میان جوامع مختلف منجر می شوند. این نوع ازدواج ها به تبادل آداب، رسوم و ارزش ها کمک می کنند و موجب ایجاد یک فضای فرهنگی مشترک می شوند که در آن افراد از فرهنگ های مختلف با یکدیگر تعامل می کنند (دورانت، ۱۳۹۶: ۱۳۶)؛

۲) **کاهش تنش های اجتماعی و قومی:** ازدواج های تمدنی به کاهش تنش ها و تعصبات قومی و فرهنگی کمک می کنند. ازدواج افراد از فرهنگ های مختلف با یکدیگر به افزایش درک و پذیرش متقابل منجر می شود و فضای اجتماعی را برای همزیستی مسالمت آمیز فراهم می کند (بیرگانی قربانی و ولی عرب، ۱۳۹۶: ۱۰۹)؛

۳) **توسعه اقتصادی و تجاری:** ازدواج های بین فرهنگی به ایجاد شبکه های اقتصادی و تجاری جدید کمک می کنند. این نوع ازدواج ها به تبادل کالاها، خدمات و ایده ها میان فرهنگ ها و کشورها منجر می شوند و به رشد اقتصادی و ایجاد فرصت های شغلی جدید کمک می کنند (کیلیان و کریس، ۱۳۹۴: ۱۴۷)؛

۴) **غنا ی هویتی و فرهنگی:** ازدواج های تمدنی به غنا ی هویتی جوامع کمک می کنند. این ازدواج ها به ایجاد هویت های چندگانه و متنوع منجر می شوند که به تقویت فرهنگ های محلی و جهانی کمک می کنند. این غنا ی فرهنگی به جذب گردشگری و افزایش جذابیت فرهنگی کشورها منجر می شود (قربانزاده، ۱۳۹۰: ۱۳۸)؛

۵) **افزایش تنوع زبانی:** ازدواج های بین فرهنگی به افزایش تنوع زبانی در جوامع منجر می شوند. فرزندان حاصل از این ازدواج ها معمولاً با زبان های مختلف آشنا می شوند و این امر به حفظ و گسترش زبان های کمتر شناخته شده و همچنین تقویت ارتباطات بین فرهنگی کمک می کند (اشپولر، ۱۳۵۱: ۸۴)؛

۶) تأثیرات مثبت بر نظام خانواده: ازدواج‌های تمدنی به تقویت نظام خانواده در جوامع کمک می‌کنند. این نوع ازدواج‌ها به ایجاد خانواده‌های حمایتی و محبت‌آمیز می‌انجامد و در آن اعضای خانواده از تجربیات فرهنگی و اجتماعی یکدیگر بهره‌مند می‌شوند (مصاحبه با ابراهیم عیوض اف، ۱۴۰۳)؛

۷) آموزش و یادگیری میان فرهنگی: ازدواج‌های تمدنی به آموزش و یادگیری میان فرهنگی کمک می‌کنند. افراد از فرهنگ‌های مختلف از تجربیات یکدیگر بهره‌مند می‌شوند و این امر به ارتقای دانش و آگاهی فرهنگی در جوامع کمک می‌کند (قربان زاده، ۱۳۹۰: ۱۲۳)؛

۸) توسعه سیاست‌های چندفرهنگی: باتوجه به افزایش ازدواج‌های تمدنی کشورها ممکن است به توسعه سیاست‌های چندفرهنگی و پذیرش تنوع فرهنگی روی آورند. این سیاست‌ها به تقویت حقوق و فرصت‌های برابر برای همه افراد، صرف نظر از فرهنگ و نژاد، کمک می‌کنند (کیلیان و کریس، ۱۳۹۴: ۱۳۴؛ مصاحبه با سارا علی آوا، ۱۴۰۳).

نتیجه‌گیری

این نوشتار ازدواج تمدنی را پدیده اجتماعی و فرهنگی با توانایی‌های منحصر به فرد می‌داند که نه تنها به تقویت پیوندهای فردی و خانوادگی کمک می‌کند، بلکه نقش مهمی در گسترش مرزهای تمدن و ایجاد هم‌بستگی فرهنگی میان ملت‌ها، تمدن‌ها و جهان دارد و نظریه ایفا است که می‌تواند در مقابل نظریه جنگ تمدن‌ها برای ثبات و امنیت جامعه جهانی نقش ایفا کند. این نوع ازدواج، با ایجاد فضایی برای تبادل ارزش‌ها و آداب و رسوم مختلف، به کاهش تعصبات و پیش‌داوری‌ها و تقویت درک متقابل میان فرهنگ‌ها منجر می‌شود. از آنجاکه جهان امروز با چالش‌های متعددی نظیر بحران‌های هویتی، تنش‌های فرهنگی و نابرابری‌های اجتماعی مواجه است، ازدواج تمدنی راهکاری مؤثر است که به ایجاد جوامع چندفرهنگی و همزیستی مسالمت‌آمیز کمک می‌کند. این پیوندهای بین فرهنگی نه تنها به غنای فرهنگی و اجتماعی کمک می‌کنند، بلکه به توسعه اقتصادی و فرصت‌های جدید همکاری نیز منجر می‌شوند. باتوجه به اهمیت و تأثیرات مثبت ازدواج تمدنی، ضروری است

که سیاست گذاران، نهادهای اجتماعی و فرهنگی، نخبگان علمی، فرهنگی، سیاسی، هنری و خانواده ها به ترویج این نوع پیوندها و حمایت از آن ها بپردازند. آموزش و آگاهی بخشی درباره ارزش های مشترک انسانی و فرهنگ های مختلف به جوانان انگیزه می دهد به این نوع ازدواج ها روی آورند و بدین ترتیب، به گسترش مرزهای تمدن کمک کنند. در نهایت، ازدواج تمدنی نه تنها یک انتخاب فردی، بلکه یک گام مهم به سوی ایجاد دنیایی بهتر و هم بسته تر است که در آن افراد از فرهنگ های مختلف بتوانند در کنار یکدیگر زندگی کنند و با هم به سوی آینده ای روشن تر و پایدارتر حرکت کنند.

کتابنامه

ابراهیم نژاد، محمدرضا؛ و پورعباس، محمد (۱۴۰۰). واکاوی مفهوم تمدن نوین اسلامی با رویکرد معناشناختی. مطالعات سیاسی تمدن نوین اسلامی، ۱ (۱)، ۳۳-۱۱. Dor:

20.1001.1.37952538.1400.1.1.1.9

ابن هشام، عبدالملک بن هشام (۱۳۶۹). السیره النبویه. شیراز، ادیب مصطفوی. اشپولر، برتلد (۱۳۵۱). تاریخ مغول در ایران. (محمود میرآفتاب، مترجم). تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

امیری، مجتبی (۱۳۷۵). نظریه بر خورد تمدن ها، هانتینگتون و منتقدانش. تهران، وزارت امور خارجه. بارتمه، کریستین. (۱۳۳۷). زن در حقوق ساسانی. (ناصرالدین صاحب الزمانی، مترجم). تهران: عطایی.

باستانی پاریزی، محمدابراهیم (۱۳۸۲). گذار زن از گذار تاریخ. تهران، کیانا. بلاذری، احمد بن یحیی (۱۳۹۷). انساب الاشراف. (محمدباقر محمودی، احسن عباس، عبدالعزیز دوری و محمد حمیدالله، محققان)، بیروت، مؤسسة الأعلمی للمطبوعات. بیرگانی قربانی، کبری، و ولی عرب، مسعود (۱۳۹۶). نقش ازدواج های سیاسی در ساختار قدرت مغول و ایلخانی. تاریخ نامه خوارزمی، (۱۸)، ۹۸-۱۱۲. تامپلنسون، جان (۱۳۸۱). جهانی شدن و فرهنگ. (محسن حکیمی، مترجم)، تهران، دفتر پژوهش های فرهنگی.

جلال پور، علی (۱۴۰۳). نقش زنان دربار در تاریخ ایران. تهران، گفتمان اندیشه معاصر. حجازی، بنفشه (۱۳۷۰). زن به ظن تاریخ (جایگاه زن در ایران باستان). تهران، شهرآشوب. حکیمی پور، احمد (۱۳۹۳). رویکردهای بین المللی از برخورد تا گفت وگویی تمدن ها در پرتو جهانی شدن. مطالعات روابط بین الملل، (۲۷)، ۴۹-۳۱.

- حموی، شهاب‌الدین أبو‌عبدالله یاقوت (۱۹۹۵). معجم البلدان. بیروت، دار صادر.
- دورانت، ویلیام جیمز (۱۳۹۶). تاریخ تمدن و تمدن ایران و مشرق زمین (احمد آرام و امیرحسین آریان‌پور و عسگری پاشایی، مترجم). تهران، بهنود.
- دورانت، ویلیام جیمز (۱۳۹۳). تاریخ تمدن، (حسین کامیاب، لیلا زارع، محمدامین علیزاده)، تهران، بهنود.
- رابرتسون، دونالد (۱۳۸۰). جهانی شدن (تئوری‌های اجتماعی و فرهنگ جهانی). (کمال پولادی، مترجم). تهران، ثالث.
- سورنی، برومند، پورمحمدی املشی، نصراله، عادل فر، باقرعلی، و بهرام‌نژاد، محسن (۱۳۹۷). ازدواج‌های سیاسی: از آمدن تیموریان تا ظهور صفویان (علت‌ها و پیامدها). پژوهش‌های تاریخی، (۳)، ۱۲۷-۱۲۸. Doi: 10.22108/jhr.2018.105653.1184
- شایگان، داریوش (۱۳۸۸). زمینه‌های فکری طرح گفت‌وگوی تمدن‌ها. (فرزاد حاجی میرزایی، مترجم)، بخارا، (۷۴)، ۶۵-۵۴.
- طبری، محمد بن جریر (۱۳۸۷). تاریخ الامم و الملوک. بیروت، روائع التراث العربی.
- عروتی موفق، اکبر (۱۳۸۵). پیامبر اعظم ﷺ بنیان‌گذار تمدن اسلامی. معرفت، (۱۱۰)، ۳۳-۴۱.
- علیزاده سدهی، علی‌اکبر؛ و سلم‌آبادی، مجتبی (۱۳۹۳). بررسی جایگاه ازدواج در تمدن‌سازی نوین اسلامی. مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی، تهران.
- قاسمی، غلامعلی (۱۳۸۳). نظریه گفت‌وگوی تمدن‌ها و حقوق بین‌الملل. حقوق خصوصی، ۲ (۶)، ۱۲۳-۱۴۹.
- قربان‌زاده، محمدرضا (۱۳۹۰). آداب‌ورسوم ازدواج در ایران و ملل جهان. تهران، فقیهیه.
- کیلیان، کیل دی.، و کریس، تری ای. (۱۳۹۴). زوج‌های میان‌فرهنگی. (بهرام مرادیان و سمیه گودرزی عدل، مترجم). تهران، آوای نور.
- مجیدی کرای، نورمحمد (۱۳۸۷). ابرزنان ایران از آغاز تا اسلام. تهران، آرون.
- مدنی، سیدجلال‌الدین (۱۳۹۳). تاریخ سیاسی معاصر ایران. قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- مشیرزاده، حمیرا. (۱۳۸۶). چرخش در سیاست خارجی ایالات متحده و حمله به عراق: زمینه‌های گفتمانی داخلی. سیاست، (۲)۳۷، ۱۵۳-۱۹۰.
- هادیان، ناصر. (۱۳۸۲). سازه انگاری: از روابط بین‌الملل تا سیاست خارجی. سیاست خارجی، ۳۳ (۶۸)، ۹۱۵-۹۵۰.
- هانتینگتون، ساموئل (۱۳۷۳). موج سوم در پایان سده بیستم. (احمد شهسا، مترجم)، تهران، روزنه.
- هانتینگتون، ساموئل (۱۳۸۰). تمدن‌ها بازسازی نظام جهانی. (مینو احمد سرتیپ، مترجم). تهران، کتاب‌سرا.

والرشتاین، آمانوئل (۱۳۷۷). سیاست و فرهنگ در نظام متحول جهانی. (پیروز ایزدی، مترجم). تهران، نشر نی.

مصاحبه‌ها

- مصاحبه با آکین باجا (۱۴۰۳). فعال فرهنگی، ترکیه.
- مصاحبه با سارا علی آوا (۱۴۰۳). فعال فرهنگی و اجتماعی، جمهوری آذربایجان.
- مصاحبه با میرحامد محرابف (۱۴۰۳). فعال فرهنگی، بلاروس.
- مصاحبه با ابراهیم عیوض اف (۱۴۰۳). فعال رسانه‌ای و اجتماعی، جمهوری آذربایجان.
- مصاحبه با محمدرضا حضوربخش (۱۴۰۳). فعال فرهنگی، کانادا.
- مصاحبه با سیدمنذر حکیم (۱۴۰۳). فعال فرهنگی، کشورهای عربی.
- مصاحبه با رودریگو جلول (۱۴۰۳). فعال فرهنگی، روسیه.

سایت‌ها

- سوربان: www.soorban.com
- آفتاب: www.aftabnews.ir
- رکنا: www.rokna.net
- اطلاع‌رسانی اقتصادی: www.tala.ir
- ساعدنیز: www.saednews.com
- برترین‌ها: www.bartarinha.ir
- پرشین‌وب: www.persianv.com
- خبر فارسی: www.khabarfarsi.com

- Robertson Reland, Khondker, Haque (1998). Discauses of Globalization. International.
- Anderson, c. c.; Nicklas, S.; & Crawford (1994). Global Understanding: A. framework for teaching and learning. Ased. Alexandria, VA.
- Chaudary Amina (2007). "On religion and politics: Noam Chomsky interviewed", Islamica Magazine, Issue 19.
- Giddens, Anthony (1990). The consequences of modernity, London, Polity Press.
- Huntington, Samuel P. (1996). The clash of civilizations and the remaking of world order. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.
- Huntington, Samuel P. (1998). The Clash of Civilization and Remarking of World Order, London, Touchstone.

- Smith, Steve (2001). "The End of the Unipolar Moment: September 11 and the Future of World Order", Foreign Policy Journal .
- UNESCO (1982). Draft medium-term plan (1984-1989), Second part, VII. Information systems and access to knowledge, General conference fourth extraordinary session, Paris.
- Gallagher, S., & Zahavi, D. (2013). The Phenomenological Mind (Second Edition). London: Routledge.
- Moko, S., Thompson, M., & Bryman, M. (1976). Maori Tattooing in the 20th Century. Singapore: Singapore University Press 406-404.
- Mitchell, J. (1986). Title of the Book or Article. Publisher.
- Boli, John, and Frank J. Lechner. 2001. "Globalization and World Culture." In Neil J. Smelser and Paul B. Baltes (eds.), International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, Vol. 9, pp. 6161-6166. Oxford: Pergamon Press.
- Harvey, D. (1989). The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change.
- https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-_2016_version-EN.pdf